

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Бондаренко Юлії Анатоліївни

на дисертаційне дослідження Чупахіної Світлани Василівни «Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами», представленого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи,

її зв'язок із планами відповідних галузей наук

Реалізація державної політики щодо забезпечення розвитку інклюзивної освіти в умовах Нової української школи, ініціювала істотні структурні та змістовні зміни у вітчизняній системі надання освітніх послуг. Зростання кількості дітей з особливими освітніми потребами (ООП) з одного боку, уявлення про підвищення цінності підростаючої особистості і необхідності захищати її права, з іншого боку, – зумовлює важливість створення сприятливого інклюзивного освітнього середовища. Провідним завданням вищої школи в означених умовах стає створення гнучкої моделі підготовки педагогів до реалізації завдань інклюзивного навчання дітей з ООП й забезпечення майбутніх учителів професійним інструментарієм, яким стають інформаційні технології, що оновлюють й систематизують нові компоненти підготовки – зміст, форми та методи.

Інноваційні процеси актуалізують проблему дослідження Чупахіної Світлани Василівни з формування готовності вчителів до інклюзивного навчання дітей з ООП в умовах інформаційного освітнього середовища.

Дисертаційне дослідження здійснювалося відповідно до тематичного плану кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» «Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах трансформації суспільного устрою та інтегрування України в європейський освітній простір» (реєстраційний номер №01060009432) і кафедри психокорекційної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за напрямом: «Удосконалення змісту, форм, методів підготовки майбутніх корекційних педагогів».

Наукова новизна одержаних результатів

Даючи оцінку найсуттєвішим здобуткам дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне вказати результати, що мають безперечну новизну, а саме: запропонування концептуального синергетичного підходу до формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами; обґрунтування цільово-змістовної, процесуально-діагностичної структури моделі системи формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з особливими освітніми потребами за умов інтерактивного інформаційно-комунікаційного середовища закладу вищої освіти; виокремлення основних критеріїв готовності майбутніх учителів початкової школи до реалізації інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Особливо цінним, на нашу думку, є пропозиція механізму запровадження індивідуальних освітніх траєкторій у процесі підготовки майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з особливими освітніми потребами; розробка та обґрунтування змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ІТ в інклюзивному навчанні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації

Достовірність сформульованих у дисертації положень та висновків підтверджується узгодженістю та наскрізною логікою мети, завдань, змісту і висновків роботи; чіткістю та коректністю формулювання основних положень, глибинним аналізом та повнотою викладу матеріалу; вагомістю та репрезентативністю джерельної бази. Зокрема, звертає на себе увагу використані 408 джерел, з них 46 – іноземними мовами. До складу джерельної бази входять документи й аналітичні матеріали з питань спеціальної та інклюзивної освіти, підготовки фахівців до роботи з дітьми з ООП, інформаційно-аналітичні матеріали міжнародних та національних інституцій, наукові й навчально-методичні роботи зарубіжних теоретиків і практиків. Досягненню поставленої мети, розв'язанню визначених дисертанткою завдань на різних етапах наукового пошуку та формулюванню висновків наукового дослідження слугували обрані методи дослідження.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертація С.В. Чупахіної є цілісним, логічно структурованим дослідженням. Нею коректно визначено та аргументовано науковий апарат. Позитивне враження справляє розробка методологічної основи та використані у роботі теоретичні й емпірико-статистичні методи дослідження, що відповідають завданням кожного етапу наукового пошуку.

Заслуговує на увагу ретельна розробка структури дисертаційної роботи, яка зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Теоретично вагомим, на нашу думку, є матеріал першого розділу роботи «Теоретико-методологічні засади проблеми готовності майбутніх

учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі», у якому здійснено ґрунтовний аналіз зарубіжного і вітчизняного досвіду впровадження інклюзивної освіти і встановлено, що важливе значення в означеному процесі належить ІКТ, компенсаторні, комунікаційні та дидактичні функції яких дозволяють суттєво оптимізувати організацію освітнього процесу дітей із особливими потребами, забезпечуючи доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у форматі, прийнятному для всіх учнів інклюзивного класу. Автором підкреслено, що застосування ІКТ стає важливим структурним компонентом якісної підготовки майбутніх освітян, які здатні виконувати професійні обов'язки відповідно до основоположних принципів компетентнісного та інноваційного підходів.

Заслуговує на схвальну оцінку другий розділі дисертаційної роботи «Використання інформаційних технологій в оптимізації навчальної діяльності молодших школярів з особливими освітніми потребами», у якому доречно обґрунтовано особливості опанування учнями з особливими освітніми потребами інформаційно-комунікаційними технологіями, розглянуто навчально-методичне забезпечення, ІТ підтримка освіти молодших школярів означеної категорії. Відмітимо, що з урахування сучасних досягнень спеціальної освіти та окремих корекційних методик навчання різних категорій дітей з ООП Світланою Василівною узагальнено спеціальні педагогічні умови впровадження ІКТ в інклюзивне навчання.

На підтримку й позитивну оцінку в рецензованій роботі заслуговує третій розділ «Формування готовності майбутніх учителів до реалізації інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання (на прикладі вчителів початкової школи)», в якому автором, на підґрунті вивчення практичного досвіду впровадження в освітній процес інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання молодших школярів з особливими освітніми потребами, виявлено низку проблем, вирішення яких вбачає ще на етапі підготовки майбутніх фахівців у ЗВО.

Автором логічно представлено шляхи вирішення означених проблем у світлі розробки концепції формування готовності майбутніх учителів до організації інклюзивного комп'ютерно зорієнтованого навчання молодших школярів та побудови індивідуальних освітніх траєкторій в процесі формування цієї готовності.

Цінним, з педагогічної точки зору, є четвертий розділ дисертації «Система підготовки майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи», в якому автором представлено апробовану систему формування готовності здобувачів першого (бакалаврського) рівня спеціальності «Початкова освіта», з акцентом на розвиток у них здатності до самостійного вивчення особливостей роботи з новим програмним продуктом, адаптації своїх професійних завдань та можливостей у створенні власного ЕОР для навчання і розвитку дитини з особливими освітніми потребами. На увагу заслуговує запропонований зміст і програма курсу за вибором «Інформаційні технології в інклюзивному навчанні дітей з ускладненням процесів розвитку та соціалізації» в умовах змішаного навчання в ЗВО.

Відзначимо значну кількість різноманітних статистичних даних, наведених у третьому і четвертому розділах дисертаційної роботи, що дають можливість більш репрезентативно висвітлити предмет дослідження.

Дисертаційна робота виконана у науковому стилі. Тексту рукопису притаманна цілісність та логічна послідовність. Термінологія дисертаційної роботи є загальновизнаною. Виконана робота свідчить про високий рівень теоретичної та методичної підготовки дисертантки.

Дисертація Світлани Василівни засвідчує, що нею здійснено ґрунтовну пошукову та аналітичну роботу, опрацьовано та узагальнено значний масив інформації. Робота характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Оцінка змісту дослідницької роботи С. В. Чупахіної «Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів

з особливими освітніми потребами» дає можливість стверджувати, що поставлена в ній мета у процесі вирішення головних завдань досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання

Результати, отримані автором у процесі наукового пошуку, безперечно мають значення для розвитку вітчизняної науки і практики.

Одержані теоретичні й емпіричні дані дозволили авторці укласти навчально-методичний посібник «Інформаційні технології в інклюзивному навчанні дітей з ускладненням процесів розвитку та соціалізації», покликаний сприяти підготовці педагогів, які навчаються за освітніми програмами «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Соціальна робота», «Спеціальна освіта» в умовах очного та змішаного навчання, а також на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, в подальших наукових дослідженнях.

Систематизовані й узагальнений матеріал, джерельна база мають цінність для удосконалення навчальних програм та рекомендацій до освітніх програм, навчально-методичного забезпечення та побудови індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх учителів.

Основні положення і результати дослідження упроваджено в освітній процес ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка № 01-23/157 від 01.07.2020 р.), Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/581 від 20.08.2020 р.), Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-28/03/822 від 12.03.2020 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 17/17-1470 від 24.07.2020 р.), Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти (довідка № 10-01/354 від 15.09.2020 р.).

**Повнота викладення наукових положень,
висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях**

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних конференціях і семінарах різних рівнів, зокрема проміжні результати та висновки були представлені науковому загалу на 15 міжнародних та 10 всеукраїнських конференціях.

Позитивно оцінюємо кількість та якість опублікованих С. В. Чупахіною праць. Основні теоретичні положення та результати дослідження відображено у 52 наукових працях, з-поміж яких монографія, 3 навчально-методичні посібники, 21 стаття у наукових фахових виданнях України, 7 з яких включено до міжнародних наукових баз (з них – 2 у виданнях, включених до науково-метричної бази Scopus у співавторстві), 3 розділи монографій у співавторстві та тези доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

**Відповідність змісту автореферату основним положенням
дисертації**

Представлений автореферат відповідає вимогам МОН України до авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Зазначимо, що зміст автореферату та основні положення дисертаційної роботи С. В. Чупахіної є ідентичними. Автореферат стисло передає зміст дисертації і не містить наукових висновків, які відсутні в дисертації.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання:

1. Підкреслюючи важливість висвітлення автором інформації щодо загальних особливостей використання ІКТ у навчанні дітей з ООП,

представленої у розділі 2, доречно було б додати й інформацію щодо корекційно-компенсаторних їх можливостей з урахуванням специфічних особливостей розвитку дітей різних нозологічних груп.

2. У п. 3.2. автором представлено широкий арсенал педагогічного інструментарію щодо формування готовності до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з особливими освітніми потребами, однак, доцільно було б ґрунтовніше розкрити зміст форм і методів формування цієї готовності, оскільки, як наголошує автор, вони найефективніше впливають на її формування.

3. На особливу увагу заслуговує запропонована автором у п. 4.1 експериментальна модель, проте, бажано було б більше уваги приділити характеристиці взаємозв'язку її складових, що дало б змогу цілісного сприймання та розуміння системних зв'язків процесу формування готовності майбутніх учителів до професійної діяльності.

4. Дисертація значно виграла б, якби в ній було окреслено регіональні відмінності під час експериментальної перевірки педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з ООП.

5. Зважаючи на практичну значущість виконаного дослідження, логічно було б запропонувати інформаційно-методичне забезпечення з використання ІКТ у роботі з дітьми з ООП, висвітлюючи рекомендації загального характеру та, конкретизуючи зміст щодо кожної нозологічної групи дітей з ООП.

Загальний висновок

Означені зауваження та побажання не применшують загального позитивного враження і наукового значення дисертаційного дослідження С. В. Чупахіної для теорії і практики спеціальної та інклюзивної освіти.

Дисертаційна робота містить нові, раніше не захищені наукові положення, теоретичні та емпіричні результати дослідження спрямовані на успішне розв'язання завдань інклюзивного навчання.

Актуальність, наукова обґрунтованість, новизна, отримані результати доводять, що дисертаційна робота Чупахіної Світлани Василівни на тему: «Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій (ІТ) в інклюзивному навчанні учнів з особливими освітніми потребами» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 р. та за №1159 від 30 грудня 2015 р.), а її автор – Чупахіна Світлана Василівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

Бондаренко Ю.А.

